

УДК 316.7:7.06

DOI 10.32461/2226-3209.1.2025.327960

Цитування:

Рева Т. С. Семантичні варіації образу землі в художніх виставках 2022–2024 років. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 1. С. 249–253.

. (2025). Semantic Variations of the Image of 'Land' in Art Exhibitions (2022–2024). National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald:

Р

кандидат політичних наук, доцент,
учений секретар Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-9569-584X>
Web of Science Researcher ID Z-2793-2019
revatetiana@gmail.com

т**я**

СЕМАНТИЧНІ ВАРІАЦІЇ ОБРАЗУ ЗЕМЛІ В ХУДОЖНІХ ВИСТАВКАХ 2022–2024 РОКІВ

Метою цієї статті є аналіз семантичних варіацій образу землі в художніх виставках 2022–2024 років на прикладі мистецьких проєктів «Серце Землі», «Межі залізної землі» та виставки Михайла Гуйди. **Методологія дослідження** ґрунтується на міждисциплінарному підході, який дозволяє використовувати наукові філософії, культурології, соціології культури, філології та мистецтвознавства. Для досягнення поставленої мети було застосовано такі методи: порівняльний – у висвітленні образів землі у різних художніх проєктах, аналіз - у розкритті основних конотацій досліджуваного поняття, системний у характеристиці трансформації образу землі після повномасштабного вторгнення. **Наукова новизна** полягає у спробі проаналізувати семантичні варіації образу «землі» у художніх виставках 2022-2024 років на прикладі мистецьких проєктів «Серце Землі», «Межі залізної землі» та виставки Михайла Гуйди та мистецькі форми їх втілення. **Висновки.** Соціокультурні процеси, що відбуваються у суспільстві обумовлюють трансформацію основних сенсів, які містять різні мистецькі та філософські концепти. У цьому дослідженні було розкрито модифікацію значень образу «землі» та варіації їх інтерпретацій – ґрунт, початок та кінець життєвого циклу, територія, «життєвий порив», батьківщина, походження та інше. Сутність цих семантичних варіацій було розкрито на прикладі мистецьких виставок Києва після 2022 та 2024 років, а саме «Серце Землі» (2022 рік), «Межі залізної землі» (2024 рік) та виставки Михайла Гуйди (2024 рік).

Ключові слова: образ «землі», художні виставки, національна ідентичність, культурна травма, культурні наративи.

Semantic Variations of the Image of 'Land' in Art Exhibitions (2022–2024)

The purpose of research is to analyse the semantic variations of the image of 'land' in art exhibitions in 2022–2024 on the example of the art projects 'Heart of Earth', 'The Borders of the Iron Land', and the exhibition by Mykhailo Huida. **The research methodology** is based on an interdisciplinary approach that allows the use of scientific researches of the following studies: philosophy, cultural studies, sociology of culture, philology, and art history. To achieve this goal, the following methods were used: a comparative one (to highlight images of the land in various art projects), an analysis (to reveal the main connotations of the studied concept, a systematic one (to characterise the transformation of the image of the land after a full-scale invasion). **The scientific novelty** is an the attempt to analyse the semantic variations of the image of 'land' in art exhibitions of 2022–2024 on the example of the art projects 'Heart of the Earth', 'The Borders of the Iron Land', and the exhibition of Mykhailo Huida and the artistic forms of their implementation. **Conclusions.** Thus, the modern socio-cultural processes in society lead to the transformation of the basic meanings, contained in various artistic and philosophical concepts. This research has revealed the modification of the meanings of the image of 'land' and variations in their interpretations – soil, the beginning and end of the life cycle, territory, 'life impulse', homeland, origin. The essences of these semantic variations were revealed on the example of art exhibitions in Kyiv after 2022 and 2024, namely 'Heart of Earth' (2022), 'The Borders of the Iron Land' (2024), and the exhibition by Mykhailo Huida (2024).

Keywords: image of 'land', art exhibitions, national identity, cultural trauma, cultural narratives.

Актуальність теми дослідження. У складних умовах воєнного вторгнення мистецький простір України продовжує розвивати різні форми ствердження

національної ідентичності та цінностей завдяки різним артпрактикам, які охоплюють музику («Псалми Війни» Євгена Станковича), перформативні («Крила України» Національної

опери України, «Конотопська відьма» Івана Уривського), аудіовізуальні мистецтва («Будинок Слово» Тараса Томенка, «БожеВільні» Дениса Тарасова), образотворче мистецтво («Життя та боротьба: війна очима митця» Юрія Клапоуха, «Стежками війни», тощо) та їх симбіоз. Особливу роль серед них відіграє образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, це обумовлено їх універсальністю у сприйнятті, що досягається завдяки візуалізації певних образів із мінімальною вербалізацією інформації. Після лютого 2022 року, багато приватних та державних мистецьких платформ презентували свої мистецькі проекти, присвячені викликам сьогодення – війні, болю, травмі, пам'яті, та соціокультурним трансформаціям, які охоплюють питання цінностей, міфотворчості та модифікацій традиційних образів «логос», «серце», «софія» та «земля».

Аналіз досліджень і публікацій. Образ «Землі» є предметом багатьох досліджень у сфері гуманітаристики серед яких можна виокремити такі групи як філософсько-культурологічні, філологічні та мистецтвознавчі інтерпретації. Філософсько-культурологічні пов'язані, насамперед із дослідженнями науковців, які присвячені національним архетипам, де «Земля» розкривається у її смислового наповненні, а саме: С. Кримський [5, 99], М. Попич, К. Юнг, Ю. Мединська, Н. Ковтун та ін. Друга група це дослідження образу землі у літературних творах України та світу. Вони включають широке поле досліджень від фольклористики до зразків класичної літератури – Л. Базів, К. Глошенко, І. Нечуй-Левицький, І. Огієнко, С. Павличко, О. Когут, О. Павлушенко, Л. Бісовецька, І. Рогальська-Якубович, Н. Сидяченко та ін. Мистецтвознавчі акцентують увагу на образах землі в музиці, театрі, хореографії та образотворчому мистецтві. Нові форми вираження символічності «землі» модифікуються залежно від смислів, які вкладає в нього соціум. Розгляд основних семантичних варіацій втілення образу «землі» у художніх мистецьких виставках періоду 2022–2024 років допоможе нам розкрити сучасний символізм цього поняття, що і обумовлює актуальність цього дослідження.

Метою цієї статті є аналіз семантичних варіацій образу «землі» у художніх виставках 2022–2024 років на прикладі мистецьких проектів «Серце Землі», «Межі залізної землі» та виставки Михайла Гуйди.

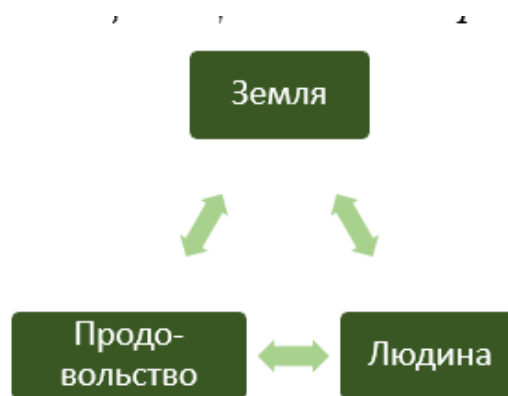
Виклад основного матеріалу. Земля – це універсальний багатовимірний концепт, що супроводжує людство у різних історичних типах світогляду – міфологічному, релігійному та філософському. Міфологічний втілений у божествах землі від Геї до Деметри, релігійний – у віруваннях про створення землі та первісних формах релігії анімізму, а філософський – у концепті «землі» та його ролі в розвитку національної або локальної культури.

Питанню землі та її основних своїх конотацій присвячена виставка «Серце землі» Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал». Вона являє собою спробу сучасних українських митців рефлексувати багатовимірність поняття земля та його зв'язок у сприйнятті соціокультурних процесів, що відбуваються навколо. «Серце землі» було відкрито 25 листопада 2022 року. Презентуючи цю мистецьку виставку у праці «Як тріпочуть крила метелика» О. Островська-Люта підкреслює, що основна ідея цієї художньої виставки побудовані навколо трьох понять: земля – людина – продовольство [9, 18]. Виставка спрямована показати антропологічний підхід до розуміння «землі», що визначає існування людини та еволюцію її відносин із навколишнім середовищем. Отже, куратори виставки комбінують культурні, історичні смисли із екологічними проблемами сьогодення через призму подій в Україні.

Дослідниця підкреслює важливість визначення концепту землі, окреслюючи основні його значення, що вкладає у виставку, а саме: місце, ґрунт, батьківщина, місце поховання та символ у класичних художніх творах літератури («Земля» О. Кобилянської) та аудіовізуального мистецтва («Земля» О. Довженка) [9,18].

Таблиця 1

**Циклічність тріади
«Земля – Людина - Продовольство»**

Експонати виставки у різній формі – відео, арт, імерсія, відображають головні конотації зазначених понять та їх взаємозв'язки, що детермінують один одного у циклічності існування (див. таблиця 1.). Земля породжує людину та продовольство, натомість останнє включає як природу так і здобутки неолітичної революції (відтворення).

Висвітленню цього питання присвячена композиція української художниці Олени Турянської, що представляє львівську образотворчу традицію. Її творчість характеризується еклектикою різних технік від традиційних витинанок до колажів та зображень на текстилі. У «Серці землі» представлений її цикл «Колообіг», створений технікою витинання. Авторка розкриває дихотомію змісту та форми. У поєднанні різних геометричних форм (трикутник, паралелепіпед та коло) та світла авторка здійснює спробу розрити сутність землі як симбіозу активного та пасивного начала природи як рефлексію вчення про аполонівське та діонісійське начала Ф. Ніцше [8] і розуміння кореляції понять «прекрасне» та «піднесене» у філософії І. Канта [3], де перше виступає формою, а друге – змістом, тобто містить у собі сенси подолання. Споглядаючи «Колообіг» О. Турянської, розкривається бінарність людського існування – світла та тіні, що є продовженням досліджень природи людини як частини циклу існування макрокосму та формою відображення навколишнього середовища [11, 30–32].

Український художник Нікіта Кадан розкрив поняття землі у своїй графічній композиції «Тінь на землі», що була створена ним у 2022 році як форма переживання повномасштабного російського вторгнення. Автор акцентує увагу на семантиці землі, що втілює як образ народження так і смерті. Земля виступає фінальною точкою існування людини, в якій вона розчиняється, де залишається, на думку автора лише тінь. За допомогою вугілля на двох композиціях, що доповнюють одна одну, Н. Кадан зображує спустошену землю, що забирає останні елементи буття людини – фізичного існування та спогадів, які розчиняються у часі [11, 60–63]. Художник певною мірою наслідує рефлексію війни Оділона Редона та його «les noirs», де художник маніфестує чорний колір як основний, показуючи спектр його відтінків.

Земля як місце набула свого розвитку у циклі творів київської художниці Катерини Бучацької, що активно бере участь у міжнародних виставках сучасного мистецтва. Її праці були представлені на ювілейному

60 Венеційському біенале Foreigners Everywhere у 2024 році. Один з символічних циклів – це «Гостомель» 2022 року, який у монохромі розкриває візію деокупованих територій. Як відзначає О. Островська-Люта для створення своїх картин художниця використала власне виготовлену олійну фарбу, куди додала «просіяні та перетерті з олією та воском» часточки землі та зруйнованих будівель. [11, 54]. Цей підхід дозволив, окрім візуалізації образів дозволив розкрити ідею «характеру місцевості», тобто сутність природи землі тієї чи іншої території.

Також ця інтерпретація була втілена у виставці «Межі залізної землі», яка була відкрита на базі Інституту проблем сучасного мистецтва влітку 2024 року. Цей проект є спільною роботою трьох митців Костянтина Синицького, Тараса Ковача та Сергія Сабакаря. Виставка об'єднує графіку, скульптури та мультимедійні проєкції, що об'єднані ідеєю місця як інтеракції людини та землі. Основними формами маніфестації цих образів стали металеві скульптури К. Синицького, які транслюють співіснування минулого та теперішнього у синтезі образів античності (маски, мінотавр, янгол, Ікар) та сучасності (мовчазні думки, жінка та інші). Ідею рефлексії природи (характеру) землі розкрито в графічних аркушах із відбитками іржі Т. Ковача, натомість «незламність» землі відображено у графічних працях С. Сабакаря [6].

Земля як джерело життя набула свого втілення у творах відомого українського художника Михайла Гуйди, виставка живопису та графіки якого відбулася у грудні 2024 року на базі Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури. Митець звертається до двох образів відображення землі – лотоси та рілля. На прикладі ряду картин, які зображують лотоси різних років художник показує «емоційне» та фізичне виснаження землі війною. Ця трансформація розкривається у кольоровій гамі, що від яскравих зелених тонів («Лотоси. Вечоріє») переходить до монохромного зображення лотосів (китайська туш, папір, акрил) – «Квіти лотоса І» та «Лотоси після дощу» [1].

Другим образом землі виступає рілля («Чорна рілля», 2022 рік) як символ початку росту або фундаменту зростання чогось [1]. Цей образ презентує цикл життя рослини, що народжується у ґрунті, росте та перетворюється на джерело енергії для нового «життєвого пориву» Макса Шеллера.

«Лотоси після дощу» М. Гуйда (2024)

«Квіти лотоса I» М. Гуйда (2024)

До прикладів образу землі як продовольства належать проекти українських митців «Паляниця» (2022) та «У пошуках коріння» (2015). Перший – це результат творчого тандему Жанни Кадирової та Дениса Рубана, який вони презентували у листопаді 2022 року. За допомогою каміння автори відтворили образ життя – випечений хліб – паляницю. Назва містить подвійні конотації як первинне (виріб із борошна) так і вторинне «паляниця» – як форма самоствердження автентичності національної культури та її відокремлення від колоніального минулого. Всі кошти від проекту були віддані до благодійних фондів, спрямованих на підтримку Збройних

сил України та людей, які постраждали від воєнних дій [11, 124–126].

«У пошуках коріння» створила у 2015 році українська художниця Ксенія Гнилицька, одна з учасників Револуційного експериментального простору. Її творчість є симбіозом декоративно-прикладного мистецтва із відеоінсталяціями. Вищезазначений проєкт має на меті розкриття сутності існування через пошук витоків. Художниця створила ряд керамічних робіт, які зображують різні види коренеплодів, які лежать у землі – морква, буряк, хрін, редька та інші. Авторка грається метафоричністю понять коріння – як плід, як початок або спадок, національна культура, історія та ідентичність [11, 130–134].

Іншим прикладом інтерпретації землі як джерела життя є проєкт Лії та Андрія Достлевих створений у 2018 році та має загальну назву «Мені досі соромно викидати їжу – бабуся розповідала мені про Голодомор». Їх інсталяція складається із сорока чотирьох праць, розміром 21 на 30 сантиметрів, які є колажами, що відображають різні відбитки їжі, які автори збирали протягом двох років. Цей проєкт є рефлексією досвідів суспільства у їх переживанні складних соціальних процесів, які польський соціолог культури Пьотр Штомпка називає культурною травмою, тобто змінами, що вплинули на нашу аксіологічну складову [12]. Це обумовило особливості розвитку суспільства та його візіонізму минулого й колективної пам'яті. У цьому випадку розкрито роль пам'яті про Голодомор попередніх поколінь та його відображення у буденній діяльності сучасників. Написи на кожному творі з зазначенням дати ніби створюють ілюзію щоденника, що читає відвідувач [11, 114–121].

Наукова новизна полягає у спробі проаналізувати семантичні варіації образу «землі» у художніх виставках 2022–2024 років на прикладі мистецьких проєктів «Серце Землі», «Межі залізної землі» та виставки Михайла Гуйди та мистецькі форми їх втілення.

Висновки. Отже, соціокультурні процеси, що відбуваються в суспільстві, зумовлюють трансформацію основних сенсів, які містять різні мистецькі та філософські концепти. У цьому дослідженні було розкрито модифікацію значень образу «землі» та варіації їх інтерпретацій – ґрунт, початок та кінець життєвого циклу, територія, «життєвий порив», батьківщина, походження та інше. Сутність цих семантичних варіацій було розкрито на прикладі мистецьких виставок Києва після 2022 та 2024 років, а саме «Серце Землі» (2022), «Межі залізної землі» (2024) та виставки Михайла Гуйди (2024).

Література

1. Виставка Михайла Гуйди. Київ, 2024. 3 грудня. URL: <https://naoma.edu.ua/news/vystavky/vidkryttya-vystavky-myhajla-gujdy/> (дата звернення 02.01.2025).
2. Глосарій з гібридних загроз / Erasmus + project WARN "Academic Response to Hybrid Threats". 2024. 203 с. URL: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/29379> (дата звернення 02.01.2025).
3. Кант І. Критика сили судження. Київ : Темпора, 2022. 704 с.
4. Копієвська О. Р. Еволюція поняття «травматичний досвід»: культурологічний аспект. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 3. С. 3–13.
5. Кримський С. Культурні архетипи Києва. Ранкові Роздуми. Київ: Майстерня Білецьких, 2009. С. 98–107.
6. Межі залізної землі: виставка. Мітец. Сучасне мистецтво України. Київ, 2024. URL: <https://mitec.ua/mezhi-zaliznoyi-zemli/> (дата звернення: 02.01.2025).
7. Мистецький арсенал. Колекція. Київ : Державне підприємство «Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький арсенал». 2024. 422 с.
8. Ніцше Ф. Народження трагедії. Невчасні міркування I-IV. Київ: Астролябія. 2022. 624 с.
9. Островська-Люта О. Як тріпочуть крила метелика. Серце землі. Heart of Earth. Київ : Державне підприємство «Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький арсенал». 2024. С. 18–26.
10. Рева Т. С. Культурна травма у концепції соціальних змін Пйотра Штомпки. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 2. С. 59–63. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2022.262207>.
11. Серце землі. Heart of Earth. Київ: Державне підприємство «Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький арсенал». 2024. 192 с.
12. Sztompka P. Cultural Trauma: The Other Face of Social Change. *European Journal of Social*

Theory. 2000. № 3(4). Pp. 449–466. DOI: <https://doi.org/10.1177/136843100003004004> [in English].

References

1. The Exhibition by Mykhailo Huida (2024). Kyiv, 3 December [in Ukrainian]. URL: <https://naoma.edu.ua/news/vystavky/vidkryttya-vystavky-myhajla-gujdy/> [in Ukrainian].
2. Glossary of Hybrid Threats (2024). Erasmus + project WARN "Academic Response to Hybrid Threats" [in Ukrainian].
3. Kant, I. (2022). Critique of the Power of Judgement. Kyiv [in Ukrainian].
4. Kopyievska, O. (2024). Evolution of the Concept of Traumatic Experience: Cultural Aspect. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 3, 3–13 [in Ukrainian].
5. Krymskyi, S. (2009). The Cultural Archetypes of Kyiv. *Morning Reflections*. Kyiv, 98-107 [in Ukrainian].
6. The Boundaries of the Iron Land: an exhibition (2024). *Metets. Contemporary Art of Ukraine*. Kyiv. URL: <https://mitec.ua/mezhi-zaliznoyi-zemli/> [in Ukrainian].
7. *Mystetskyi Arsenal. Collection*. (2024). Kyiv: State Enterprise 'National Cultural, Art and Museum Complex "Mystetskyi Arsenal"'.
8. Nietzsche, F. (2022). The Birth of Tragedy. *Untimely Considerations I-IV*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Ostrovska-Liuta, O. (2024). How the Butterfly's Wings are Flapping. *Heart of Earth*. Kyiv, 18–26 [in Ukrainian].
10. Reva, T. (2022). Cultural Trauma in Piotr Sztompka's Conception of Social Changes. *National Academy of Culture and Arts Management Herald*, 2, 59–63 [in Ukrainian].
11. *Heart of Earth* (2024). Kyiv [in Ukrainian].
12. Sztompka, P. (2000). Cultural Trauma: The Other Face of Social Change. *European Journal of Social Theory*, 3(4), 449–466. DOI: <https://doi.org/10.1177/136843100003004004> [in English].

Стаття надійшла до редакції 03.01.2025
Отримано після доопрацювання 05.02.2025
Прийнято до друку 14.02.2025